

Principals modificacions que inclou l'*Ortografia catalana* de l'IEC (2016)

Aquest document recull els fragments de l'*Ortografia catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (2016) que contenen els principals canvis que s'han introduït en aquesta obra. Hem partit de la llista de novetats inclosa a la nota introductòria i hi hem afegit diversos criteris nous que afecten l'ús de l'apòstrof. Ens basem en el text ratificat, pendent de supervisió i edició; si l'edició definitiva conté algun canvi, farem la modificació corresponent també aquí.

No hem inclòs en el document els fenòmens que no són d'abast general, com ara els casos específics de l'accentuació de la primera persona del present d'indicatiu de determinats verbs en baleàric (p. 68), els casos d'accentuació diferenciada propis de la tradició valenciana (p. 70) i l'apostrofa-ció de les formes reduïdes dels pronoms febles *nos* i *vos* (p. 79). En canvi, hi hem inclòs tota la normativa del guionet, la part més extensa del document, perquè abasta casos molt diversos, tant de la llengua general com dels llenguatges d'especialitat.

Els fragments porten un títol general al davant, i la pàgina o pàgines d'on s'han extret al darrere. Clicant als títols de l'índex podreu anar directament a l'apartat que us interressi.

Barcelona, novembre del 2016

Índex

1. Mots prefixats i compostos amb el segon formant començat per <i>r</i>	2
2. Accents diacrítics.....	3
3. Supressió de la dièresi.....	5
4. L'apòstrof.....	6
5. Grafia de derivats i compostos.....	8
Ús del guionet.....	10

1. Mots prefixats i compostos amb el segon formant començat per *r*

2.4.2. Quan el so [r] apareix entre vocals precedit d'un prefix o d'un radical, s'escriu generalment *r*: *aerorefrigerant*, *antiràbic*, *Bielorússia*, *birefrigència*, *bioritme*, *brevirostre*, *Contrareforma*, *contrarestar*, *desoxiribonucleic*, *dextrorotatori*, *extraradi*, *fotoresistència*, *iberoromà*, *infraroig*, *monoraíl*, *multiracial*, *neorealisme*, *polirítmia*, *prerequisit*, *preromànic*, *pseudoràbia*, *radioreceptor*, *semirecta*, *sobreserva*, *suprarenal*, *teleradar*, *termoregulador*, *trirectangle*, *turboreactor*, *vicerektorat* (§ 4.3c). Però s'escriuen amb *rr*:

a) Els mots formats amb els prefixos *a-* privatiu, *a-* verbalitzador, *cor-* (variant de *con-*) i *ir-* (variant de *in-*): *arrafidi*, *arreflèxia*, *arritmia*, *arrize*; *arraconar*, *arrecerar*, *arreglar*, *arriscar*, *arromançar*, *arruïnar*; *corredemptor*, *correferent*, *corregnar*, *correligionari*, *correpressor*, *corresponsable*, *irracional*, *irreal*, *irregular*, *irresolt*, *irreverent*, *irrompible*.

b) El mot *erradicar* i derivats (*erradicació*, *erradicatiu*).

c) Alguns mots prefixats ja formats en llatí (com *birrem*, *prerrogativa*, *prorrata*, *pròrroga*, *prorrumpre*, *trirrem*, *virrei*) i els compostos manllevats (com *aiguarràs*, *bancarrota*, *xafarranxo*) i els delocutius (com *arreveure*, *amorrear*) (§ 4.3c).

d) Els compostos amb els radicals d'origen grec *raqui(o)-* 'columna vertebral', *reo-* 'corrent', *rin(o)-* 'nas', *rinco-* 'trompa, bec', *riz(o)-* 'arrel' i *rodo-* 'rosa', i amb les terminacions *-rràfia* 'costura, sutura' *-rràgia* 'vessament', *-rrea* 'flux', *-rrexí* 'ruptura, esquinç' *-rrinc* 'trompa, bec' i *-rroide*: *cefalorraquidi*, *glucorràquia*, *intrarraquidi*, *pneumatorràquia*; *batirreòmetre*, *biorreologia*; *arrínia*, *catarrí*, *cetorrrinid*, *cromorrrinorrea*, *daciorrrinostomia*, *leptorrrí*, *mesorrrí*, *mesorrrínia*, *otorrrinolaringòleg*, *platirrrí*; *cinorrrinc*, *nematorrrinc*, *nissorrrinc*, *ornitorrrinc*, *Oxirrrinc* (ciutat de l'antic Egipte); *arrize*, *arrizòfit*, *arrizotònic*, *coral-lorrriza*, *glicirrrizina*, *micorrriza*, *micorrrizogen*, *pilorrriza*, *polirrrize*; *calciorrrodocrosita*, *cinorrròdon*, *metarrodopsina*; *arteriorrràfia*, *neurorrràfia*, *perineorrràfia*; *blenorrràgia*, *hemorrràgia*, *mastorrràgia*, *otorrràgia*; *amenorrea*, *diarrea*, *gonorrea*, *seborrea*, *verborrea*; *cariorrexí*, *himenorrexí*, *metrorrexí*, *miorrexí*; *hemorroide*, *limforroide*.

(p. 22)

2. Accents diacrítics

QUADRE 32
Mots amb accent diacrític

Mots amb accent diacrític		Mots sense accent diacrític	
bé	<i>nom masculí [pl. béns], 'allò que procura un avantatge, una satisfacció':</i> Ho faig pel teu bé . Béns immobles.	be	<i>nom masculí [pl. bens], 'anyell':</i> Esquila el be . Un ramat de bens .
	<i>adverbi, conjunció i interjecció:</i> Ho ha fet molt bé . Bé han dit que hi era. Bé, bé!		<i>nom femení [pl. bes], 'nom de la lletra b':</i> S'escriu amb be de <i>bou</i> . Confon les bes i les pes .
déu	<i>nom masculí [pl. déus], 'divinitat, ésser suprem':</i> Creure en Déu . Els déus grecs.	deu	<i>nom femení [pl. deus], 'font':</i> Una deu termal. S'eixuguen les deus .
			<i>numeral cardinal, nom masculí [pl. deus] i femení plural:</i> Cinc i cinc fan deu . He tret un deu en física. Han sortit dos deus seguits. Les deu del matí.
			<i>formes 3 i 2 pres. ind., i 2 imp. del verb deure:</i> Em deu diners. Em deus cent euros.
			<i>forma 5 pres. ind. i subj., i 5 imp. del verb dar:</i> No us deu pressa.
és	<i>forma 3 pres. ind. del verb ésser:</i> El meu pare és metge.	es	<i>pronom feble:</i> Això es fa de seguida.
			<i>article salat:</i> Tanca es cavall.
			<i>plural de e, nom femení, 'nom de la lletra e':</i> Fa unes es molt elegants.
mà	<i>nom femení [pl. mans], 'terminació del braç':</i> Dona'm la mà . Té les mans fredes.	ma	<i>possessiu àton [pl. mes]:</i> Ma mare.
més	<i>adverbi, quantitatiu i nom masculí:</i> En vull més . Tinc més anys que tu. Les sumes s'indiquen amb un més entre les xifres.	mes	<i>nom masculí [pl. mesos], 'part de l'any':</i> El mes de gener. Els mesos d'hivern.
			<i>participi del verb metre:</i> L'han mes en llibertat.
			<i>conjunció adversativa:</i> Va dir que ho faria, mes no ho farà.
			<i>plural del possessiu àton ma:</i> Mes ties.
món	<i>nom masculí [pl. mons], 'conjunt de totes les coses creades; la Terra':</i> La fi del món . Ha fet la volta al món . Crea mons imaginaris.	mon	<i>possessiu àton [pl. mos]:</i> Mon pare.
pèl	<i>nom masculí [pl. pèls], 'filament que creix a la pell':</i> Un pèl de la barba. No té pèls a la llengua.	pel	<i>contracció [pl. pèls] de per i el:</i> Passa pel pont. Van pèls carrers.

(p. 72)

Mots amb accent diacrític		Mots sense accent diacrític	
què	relatiu (precedit de preposició), interrogatiu i exclamatiu: El martell amb què han picat. Què dius? Observa què passa. Què has dit! nom masculí [pl. quès] 'quid d'una qüestió, naturalesa d'una cosa': Ja em diràs el què . Vull conèixer tots els quès d'aquest assumpte.	que	relatiu, conjunció i quantitatiu: El vestit que portes. Em sembla que plou. Diu el que li convé. Que bonic! Que gent!
sé	forma 3 pres. ind. del verb saber: No ho sé.	se	pronoms febles: No se sap res.
si	adverbi afirmatiu: Sí, és cert. Diuen que sí. Sí que vindrà. nom masculí [pl. sis], 'afirmació': Va respondre amb un si sec. S'aprova la proposta per quaranta sis contra sis nos.	si	pronoms reflexiu o recíproc: Parla de si mateix. conjunció: No vindré si plou. Si que triga! nom masculí [pl. sis], 'nota musical': Un quintet en si menor. Dos sis bemolls. nom masculí [pl. sins], 'interior': Duia un infant dins el si. Els sins nasals.
sòl	nom masculí [pl. sòls], 'superfície del terreny': Un sòl fèrtil. Aquesta planta es fa en sòls sorrencs.	sol	nom masculí [pl. sols] 'astre; nota musical': La llum del sol. Clau de sol. La Via Làctia conté bilions de sols. adjectiu [pl. sols]: Es troba molt sol. Us deixem sols. forma 3 i 2 pres. ind., i 2 imp. del verb soler: Hi sol anar acompanyat. Sols venir per aquí?
són	forma 6 pres. ind. del verb ésser: Tots són amics meus.	sols	adverbi: Tan sols m'ha dit que no ve.
son		son	nom masculí [pl. sons], 'acte de dormir': Té un son tranquil. nom femení [pl. sons], 'ganes de dormir': Tinc molta son. possessiu àton [pl. sos]: Son pare. forma 1 pres. pres. ind. (bal.) del verb sonar: Jo son molt bé es violi.
té	forma 3 pres. ind. i 2 imp. del verb tenir: Té molta sort. Té, el llibre que em vas deixar.	te	pronoms febles: No te la portaré. nom masculí [pl. tes], 'arbust; infusió de les fulles d'aquest arbust': Una tassa de te. Uns tes molt aromàtics. nom femení [pl. tes] 'Nom de la lletra t': En aquest mot falta una te. Dues tes seguides.
ús	nom masculí [pl. usos], 'acció d'usar': Fes ús del teu dret. forma 1 pres. ind. (bal., alg.) del verb usar: Només ús aquesta eina.	us	pronoms febles: Us estimo molt. plural de u, nom femení, 'nom de la lletra u': Fa unes enes que semblen us.
vós	pronoms forts: Parlen de vós.	vos	pronoms febles: Vestiu-vos. Déu vos guard!

També s'escriu accent diacrític en el plural d'aquests mots si coincideix gràficament amb el dels mots sense accent diacrític (*béns, déus, pèls, síes, sòls*; però *mans, mons*).

No s'aplica l'accent diacrític en els compostos i derivats d'aquests mots: *adeu*, *adeu-siau*, *marededeu*, *pregadeu*, *redeu*, *semideu*; *almon*, *rodamon*; *a contrapel*, *a l'empel*, *repel*; *entresol*, *subsol*. Però sí en aquells que s'escriuen amb guionet: *déu-vos-guard* 'salutació', *mà-llarg*, *més-dient*, *pèl-llarg*, *pèl-ras*, *pèl-roig* (§ 4.3.2.2g).

Finalment, s'admet l'ús discrecional de l'accent diacrític en mots homògrafs no recollits en el quadre 32, només, però, en el cas dels seus usos marcadament particularitzats, com ara en transcripcions d'usos metalingüístics, de textos medievals, dialectals, etc. Aquest ús discrecional s'amplia a casos com ara expressions puntuals o enunciats aïllats (tals com titulars, etiquetes, etc.), en què és possible més d'una interpretació del mot homògraf i pot produir-se, doncs, una ambigüitat indesitjada que no resol el context comunicatiu.

Excepcionalment, i ateses les implicacions extralingüístiques de naturalesa legal que pot tenir la reducció de la llista de mots amb accent diacrític, en els topònims es podrà mantenir l'accent diacrític en alguns mots no inclosos en el quadre 32, com ara *Cóll*, *Jóc*, *Móra*, etc.

(p. 74)

3. Supressió de la dièresi

Notem que no han de dur dièresi els derivats amb el sufix *-al*, els primitius dels quals tampoc no la porten: *coital*, *col·loidal*, *esferoidal*, *fluidal*, *helicoidal*, *laical*, *romboidal*, *trapezoidal* (derivats respectivament de *coit*, *col-loide*, *esferoide*, *fluid*, *heloide*, *laic*, *romboide*, *trapezoide*).

(p. 76)

4. L'apòstrof

Els articles definits singulars *el* i *la* revesteixen la forma *l'*: *l'aire, l'Alguer, l'Enric, l'interès, l'idol, l'IVA, l'ocell, l'Hèctor, l'home, l'Hospitalet, l'ull, l'humor; l'àvia, l'Anna, l'Havana, l'anormalitat, l'asèpsia, l'asimetria, l'escola, l'herba, l'Índia, l'òliba, l'opinió, l'Obdúlia, l'ONG, l'hora, l'ungla, l'hulla, l'URSS*. Però no s'apostrofa l'article femení davant de les vocals *i* o *u* àtones, precedides o no de *h*: *la idea, la història, la Isabel, la Il·lúria, la INTERPOL, la ITV, la unió, la humanitat, la ultradreta, la UdL, la UEFA* (noteu en els tres darrers exemples l'accent principal damunt la *e*). Tampoc no s'apostrofa l'article femení davant de les lletres i dels noms de les lletres: *la e, la s, la a, la efa, la hac*; ni tampoc davant dels mots *una* (referit a l'hora), *ira* i *host*, ni tampoc en el topònim neerlandès *la Haia*: *la una de la matinada, la ira que sentia, la host del rei d'Aragó, el Tribunal Internacional de la Haia*.

(p. 78)

La preposició *de* revesteix la forma *d'*: *anell d'or, paraula d'honor, fet d'ara, un seguit d'asimetries, esclat d'ira, acaben d'obrir, esmalt d'ungles, Eugeni d'Ors, la Seu d'Urgell, soc d'Alacant, el sant d'en Jaume, títol d'ATS*. Però no s'apostrofa *de* davant de les lletres i dels noms de les lletres: *davant de i, seguit de f, en forma de essa*.

(el criteri no és nou, però complementa la informació del fragment anterior; p. 79)

4.1.2. Malgrat la grafia, cal tenir en compte que, d'acord amb les regles apuntades:

a) S'apostrofa l'article singular i la preposició *de* davant nombres i davant sigles que es lletregen, en aquells casos que es pronuncien amb un so vocàlic inicial: *l'1 de febrer, l'XI Simposi de Ciències Socials; l'HTML, l'NBA, l'RNA, l'FBI, l'AP-7, l'N-II; d'11,5 milions d'euros, una emissora d'FM*.

b) S'apostrofa l'article masculí singular davant manlleus començats per *s* seguida de consonant (puix que la *s* es pronuncia precedida d'una *e*): *l'statu quo,*

l'striptease, l'Slesvig-Holstein. Semblantment: *l'ftalat de potassi, l'zwitterió*. No s'apostrofa, però, l'article femení ni la preposició *de* (ja que la *s* recolza en la vocal de l'article o la preposició): *la schola cantorum, la Scala de Milà, la ftiriasi; un repertori de scherzos, la República Democràtica de Sri Lanka, la teoria de Stern, un discurs de Jdànov*.

c) També s'apostrofa l'article singular i la preposició *de* davant els mots abreujats que si estiguessin desplegats també s'apostrofarien: *l'ap. 5* ('apartat'), *l'Hble. Sr. conseller, l'Excma. Sra. presidenta, pres. d'ind.* ('present d'indicatiu').

d) No s'apostrofa davant *i* o *u* amb valor semivocàlic ([j] o [w], respectivament), precedides o no per *h*: *el hiat*, *el iogurt*, *el uombat*, *el Iemen*; *la iaia*, *la iarda*, *la UOC*; *tintura de iode*, *riure de hiena*, *la premsa de hui*, *la conferència de Ialta*, *és de Huelva*.

En el cas de les sigles i dels acrònims, cal tenir present que una pronúncia pot condicionar el criteri d'apostrofació. Davant de sigles o acrònims començats amb *i* o *u* seguides de vocal, poden donar-se dues pronunciacions diferents. Si es pronuncien amb *i* o *u* semivocàliques, no s'apostrofa: *el IEN*, *la UOC*. En canvi, si es pronuncien amb *i* o *u* vocàliques, sí que s'apostrofes: *l'IEC*, *l'IULA*.

e) No s'apostrofa davant la *h* aspirada [h] (manlleus, noms propis no adaptats i algunes interjeccions; § 2.9.2): *el hawaià*, *el ròssec del Halley*, *el Hilton*; *la Hansa*, *la high-life*, *la Helen*; *els actors de Hollywood*, *ganes de halar*, *un discurs ple de has!* i *hums!*

f) No s'apostrofa davant els símbols: *El H és un gas molt volàtil*, *10 mg de As*, llevat dels de la rosa dels vents, que es tracten com si fossin sigles: *Tant bufa de l'E com de l'O*. Però és preferible apostrofar davant dels compostos d'especialitat en què el primer element és un símbol el nom del qual comença per una vocal: *l'α-retinol* (llegit «l'alfa-retinol»), *l'L-dopamina* («l'eladopamina»).

g) Tampoc no s'apostrofa l'article ni la preposició *de* quan precedeix un mot usat amb valor metalingüístic: *El animal de la frase anterior va amb majúscula*; *El gerundi de escriure és escrivint*. Fora d'aquest cas, sí que s'apostrofes l'article singular i la preposició *de* davant d'un mot o un fragment escrit en cursiva i davant de les cometes d'obertura: *L'Ara treu un nou suplement*; *el director de l'Hola*; *l'autor d'El quadern gris*; *un article d'El Temps*; *El presentador va emfasitzar que ell era l'«únic»*; *El conseller va qualificar aquest fet d'«irrepetible»*; *els llibres d'«El Club de Butxaca»*. La preposició *de* també s'apostrofa davant de noms d'entitats o grups, i de topònims estrangers no catalanitzats començats amb article, el qual s'escriu, per tant, amb majúscula: *les rebaixes d'El Siglo*, *la tertúlia d'Els Quatre Gats*, *un concert d'Els Pets*, *el port d'El Callao* (§ 4.2.2).

h) Cal apostrofar l'article femení i la preposició *de* davant els noms polisíl·labs de les lletres dels altres alfabetos d'acord amb les regles generals d'apostrofació: *l'alfa*, *l'òmicron*, *precedit d'àlef*. En canvi, no s'ha d'apostrofar davant els noms de lletres monosíl·labs o que comencen per sons que es poden sensibilitzar: *la ain*, *la het*, *seguit de he*. També cal evitar l'apostrofació davant les lletres aïllades: *la α* (alfa).

(no tots els casos inclosos en aquest fragment corresponen a novetats; p. 79-80)

5. Grafia de derivats i compostos

Els mots derivats per prefixació i els mots compostos s'escriuen, en general, aglutinats (*amoral, contratemps, preromànic, refer, subaquàtic; centpeus, colltòrcer, maldecap* 'preocupació', *panxacontent, rentaplats*), llevat d'alguns casos (com ara *no-res, ex-Iugoslàvia, vice-primer ministre; foie-gras, penya-segat, vint-i-dos, sud-est*) en què s'escriuen amb guionet, que és un signe gràfic consistent en un guió curt (-). L'aglutinació gràfica dels compostos contrasta amb l'escriptura de les locucions, els components de les quals s'escriuen separats per espais (*alts i baixos, compte corrent, decret llei, cap de setmana, blat de moro*).

L'aglutinació gràfica pot originar combinacions gràfiques inusuals: *contraatac, centreafricà, videoart, sangglaçar, antiincendis, indoeuropeu, radiooient, caplà, propparent, sotssecretari, postguerra, avantítol*.

En alguns compostos antics se simplifiquen en l'escriptura determinats contactes entre dues vocals iguals (*aiguardent, mestrescola, nostramo, sotaiguar, Marianna, Miralcamp, Vilalta*), es regularitzen ortogràficament certs contactes consonàntics (*Bompàs, Torredembarra*) o bé es conserven sons etimològics (*pancuït, vinagre*) o formes flexives arcaïques (*batiport, cobrellit, estrenyecaps, torcebraç*). La simplificació també es troba en alguns compostos moderns (*semprenflor, Mariàngela*).

L'aglutinació gràfica de derivats i compostos pot comportar, en alguns casos, lleus alteracions dels components. D'entrada, convé tenir en compte els criteris següents:

a) El mot que resulta de l'aglutinació segueix les regles generals d'accentuació (§ 3.1.1), amb independència de l'accentuació gràfica dels components. Per exemple, s'escriu *pinçanàs, contrapès, superfi, ultrasò, entrenús, Cantonigròs, Portopí*, amb accent gràfic malgrat que *nas, pes, fi, so, nus, gros* i *pi* no en duen, i s'escriu *físicoquímic, concavoconvex* i *usdefruit* sense

accent gràfic, malgrat que *físic, còncav* i *ús* en duen. Però aquesta norma no s'aplica en el cas que calgui escriure un guionet, en què els components conserven llur forma gràfica: *barba-ros, cella-ras, fru-fru, no-res, pèl-ras, vint-i-u, Pèl-de-ca* (muntanya del Ripollès). Vegeu també § 4.3.2.2g.

b) No s'escriu dièresi al començament del segon component (§ 3.2.2.2e): *antiincendis, autoinducció, biunívoc, contraindicar, poliuretà, preindustrial, reiniciar, semiuncial, pintaungles*.

c) Les grafies *r* i *s* a l'inici de radical generalment no es canvien per *rr* i *ss*: *contrareforma, grecoromà, prorús, radioreceptor, vicerector; aerosol, contrasentit, cromosoma, dinosaure, antisistema, entresuar, jocoseriós, politicosocial, sobresou* (vegeu, però, els §§ 2.4.2 i 2.6.3.2a6). Però es conserven duplicades en els compostos i derivats ja formats en llatí, en els manllevats i en alguns d'antics que ja tenen una tradició consolidada amb aquestes grafies: *bissextil, prerrogativa, prorrata, trirrem, virrei, pressuposar, pressupost, prosseguir; aiguarràs, bancarrota; altresí, forassenyat, reressaga, ressol, tornassol*.

d) Els mots compostos i prefixats no perden mai la *e*- inicial del segon component quan va seguida de *s* + consonant: *alaestès*, *barbaespès*, *guardaespattes*; *aeroespacial*, *antiespasmòdic*, *autoescola*, *autoestop*, *ciberespai*, *contraespionatge*, *desestalinització*, *exestipulat*, *heliestació*, *infraestructura*, *interestel·lar*, *neoescolàstic*, *poliesportiu*, *preescolar*, *reescaifar*, *reestructurar*, *semiesfèric*, *sotaescriure*, *subespècie*, *superestructura*, *supraescapular*, *teleespectador*.

En els mots compostos i prefixats formats mitjançant la composició culta, és a dir, seguint els procediments de formació del grec i del llatí, i també en els formats en una altra llengua, generalment no es troba aquesta *e*, perquè s'han incorporat al català globalment i no cadascun de llurs elements per separat. En molts d'aquests mots el segon component és un terme no existent en català com a mot independent i, per tant, fàcilment identificable com a radical culte que no adopta aquesta *e*: *amfisbena*, *anastomosi*, *batiscaf*, *circumspecte*, *diàstole*, *hemistiqui*, *isòsceles*, *megasclera*, *microscopi*, *Iugoslàvia* (notem que no existeixen en català **esbena*, **estomosi*, **escaf*, **especte*, **estole*, **estiqui*, **esceles*, **esclera*, **escopi*, **Eslàvia*). En d'altres, en canvi, sí que s'escriu aquesta *e*, perquè el segon component coincideix formalment amb un mot català que equival semànticament al radical culte: *altoestrat*, *cirroestrat*, *nimboestrat* (cf. *estrat* 'núvol baix que forma una capa uniforme'), *arterioesclerosi* (cf. *esclerosi*), *bioespeleologia* (cf. *espeleologia*), *broncoespirometria* (cf. *espirometria*), *cardioespasme* (cf. *espasme*, *antiespasmòdic*), *citoestàtic*, *electroestàtic*, *hidroestàtic*, *ortoestàtic* (cf. *estàtic*, *hiperestàtic*), *corticoesteroide* (cf. *esteroide*), *cronoestratigrafia*, *litoestratigrafia* (cf. *estratigrafia*), *endoesquelet*, *exoesquelet*, *neuroesquelet* (cf. *esquelet*), *fusoespoquetosi* (cf. *espoquetosi*), *geoestacionari* (cf. *estacionari*), *metaestable*, *monoestable*, *termoestable* (cf. *estable*, *biestable*), *micaesquist*, *talcoesquist* (cf. *esquist*); *feldespat* (cf. *espat*), *isoespín* (cf. *espín*).

Cal tenir en compte que alguns d'aquests compostos de formació culta, el segon component dels quals pot ser identificat fàcilment amb un mot de la llengua amb *e* inicial, no presenten mai *e* inicial en el seu segon element, bé perquè porten l'accent en el primer formant (*aeròstat*, *antístrofa*, *megàspora*, *hipòstil*; cf. *estat*, *estrofa*, *espora*, *estil*), bé perquè el significat del mot independent no coincideix amb el significat del segon terme dels compostos (*atmosfera*, *biosfera*, *estratosfera*; *adstrat*, *substrat*, *superstrat*; *episperma*, *gimnosperma*; cf. *esfera*, *estrat*, *esperma*). Tampoc no porta *e* inicial el segon element d'un conjunt de compostos, alguns ja antics en català, que costa identificar com a tals, malgrat coincidir formalment i semànticament amb mots independents amb *e* inicial: *adscriure*, *inscriure*, *prescriure*, *subscriure*, *infrascrit*, *manuscrit*, *mecanoscrit* (cf. *escriure*, *escrit*, *sotaescrit*); *constrènyer* (cf. *estrènyer*), *contrastar* (cf. *estar*), *restablir* (cf. *establir*), *transpirar* (cf. *espirar*), *Txecoslovàquia*, *txecoslovac* (cf. *Eslovàquia*, *eslovac*).

(no tots els casos inclosos en aquest fragment corresponen a novetats; p. 83-85)

Ús del guionet

e) En determinats casos cal separar amb un guionet els components lèxics d'alguns derivats per prefixació (§ 4.3.1.2) i d'alguns compostos (§ 4.3.2.2), a fi de preservar-ne la fesomia i facilitar-ne la lectura.

El guionet serveix per a enllaçar, a més dels components lèxics d'aquests derivats i compostos, les formes següents:

1. Les parts en què es pot dividir un mot a final de ratlla (§ 3.2.1).

2. Les formes sil·làbiques dels pronoms febles (-*me*, -*nos*, -*te*, -*vos*, -*us*, -*lo*, -*los*, -*la*, -*les*, -*se*, -*li*, -*ho*, -*hi*, -*ne*) darrere del verb (*saludar-me*, *tornar-m'ho*, *afanyem-nos*, *anem-nos-en*, *porta'ns-hi*, *vesteix-te*, *menjar-t'ho*, *retireu-vos*, *perdre-us*, *perdoneu-lo*, *poseu-l'hi*, *treure-l'en*, *mira-la*, *envia-la-hi*, *deixar-los*, *proveu-les*, *adormir-se*, *comprar-se'n*, *quedar-s'ho*, *escriure-li*, *prendre-li-ho*, *dona-li-la*, *entrem-hi*, *parlem-ne*, *afegiu-n'hi*).

A continuació s'exposa més detalladament la grafia dels mots derivats per prefixació (§ 4.3.1), dels mots compostos (§ 4.3.2) i de les locucions i els sintagmes lliures (§ 4.3.3).

4.3.1. Els mots derivats per prefixació

4.3.1.1. Els mots construïts amb prefixos s'escriuen sense guionet entre el prefix i el radical: *amoral*, *asimètric*, *amfiteatre*, *antepenúltim*, *antiboira*, *antihistaminic*, *arxiduc*, *avantpassat*, *besavi*, *bisexual*, *circumnavegar*, *cisalpí*, *coautor*, *col·lateral*, *corregnar*, *contrarevolució*, *contrasentit*, *desfer*, *diòxid*, *discontinu*, *endogàmia*, *entresol*, *epidermis*, *exdiputat*, *extravertit*, *extraterrestre*, *hemicicle*, *hipertensió*, *hiposulfit*, *infraroig*, *internacional*, *intrauteri*, *macrocosmos*, *metafísica*, *microorganisme*, *monosil·lab*, *multimilionari*, *neoclàssic*, *panhel·lènic*, *paramilitar*, *plurinacional*, *polivalent*, *postguerra*, *prehistòria*, *preromànic*, *proxinès*, *proamnístia*, *proppassat*, *pseudoderivat*, *quasidelicte*, *rereguarda*, *semideu*, *sobrenatural*, *sotssecretari*, *subterrani*, *superabundància*, *suprarenal*, *transatlàntic*, *trimensual*, *ultrapassar*, *unicel·lular*, *vicepresident*; *Antiatles*, *Anticrist*, *Cisjordània*, *Prepirineu*, *Transsilvània*. Igualment quan s'anteposen a un radical dos o més prefixos: *exeurodiputat*.

4.3.1.2. Tanmateix, s'escriu un guionet en els casos següents:

a) En els conjunts formats per un substantiu o un adjectiu precedit de l'adverbi *no* que han assolit un alt grau de lexicalització; en aquests casos, *no* es comporta com un prefix. Corresponen a conceptes ben fixats, propis dels llenguatges d'especialitat: *pacte de no-agressió*, *el no-alineament* (i *els països no-alineats*), *la no-bel·ligerància* (i *les nacions no-bel·ligerants*), *la no-ingerència*, *el principi de no-intervenció* (dret i política internacionals); *un no-electròlit*, *un no-metall* (química); *el no-jo*, *el no-res* (filosofia); *la no-violència*

(i *els no-violents*, *Gandhi era radicalment no-violent*; sociologia); *prosa de no-ficció* (literatura); *els no-creients* (religió); *la no-figuració* (i *art no-figuratiu*; art); *geometria no-euclidiana* (matemàtiques).

Modernament, en determinats registres i particularment en el llenguatge periodístic, hi ha hagut una tendència a usar l'adverbi *no* anteposat a substantius abstractes, especialment als derivats de verbs i adjectius, per a designar la realitat contrària a la designada pel substantiu. Certes expressions, com les esmentades en el paràgraf anterior, s'han lexicalitzat, ja que el significat del conjunt «*no* + substantiu/adjectiu» no es dedueix simplement per la negació del concepte expressat pel substantiu o l'adjectiu; notem que són casos conceptualment ben fixats i corresponen a termes propis d'un àmbit d'especialitat. A més, el caràcter lexicalitzat d'aquestes expressions evita sovint l'aparició de complements que són, en realitat, arguments del mot primitiu del qual deriven el substantiu o l'adjectiu. En canvi, altres expressions no han assolit aquest grau de lexicalització; *no* manté el seu valor d'adverbi, el significat de l'expressió és el contrari del que tindria sense *no* i sovint porten complements. Aquestes expressions s'escriuen sense guionets: *la no confessionalitat (de l'Estat)*, *la no convertibilitat (del dòlar)*, *la no compareixença (a una convocatòria)*, *la no existència (d'un llenguatge literari)*, *la no obligatorietat (de la vacunació)*, *tractat de no proliferació nuclear*, *la no submissió (a l'URSS)*; *els no fumadors*, *els no matriculats*, *els no residents*; un substantiu *no comptable*, una organització *no governamental*, una equació *no lineal*, la comunicació *no verbal*, un pres *no violent*, etc. Notem el matis entre *Gandhi era radicalment no-violent* ('partidari de la no-violència') i un pres *no violent* ('que no és conflictiu').

De manera semblant a aquest funcionament de l'adverbi *no*, algunes preposicions formen part de certes expressions lexicalitzades en què precedeixen un nom que és el complement d'un nom sobreentès. Aquestes expressions s'escriuen aglutinades: *una contrarellotge* ('cursa contra rellotge'), un *forabord* ('motor fora bord'), un *sensefeina* ('desocupat, que no té feina'), un *sensepapers* ('immigrant en situació irregular'), un *sensesostre* ('indigent').

b) Quan el prefix precedeix majúscules, xifres, símbols, cometes o mots en cursiva: *anti-OTAN*, *fluorescència anti-Stokes*, *ex-Iugoslàvia*, *ex-URSS*, *l'Europa post-Maastricht*, *l'era pre-Gutenberg*, *Pseudo-Dionís*, *Pseudo-Longí*; *selecció sub-21*, *pel·lícula super-8*; *globulina anti-D*; un *ex-«hippy»*; *manifestació anti-skinheads*. Davant majúscula, però, el mot prefixat s'escriu aglutinat si constitueix un nou nom propi: *Antiatles*, *Anticrist*, *Cisjordània*, *Prealps*, *Prepirineu*, *Transcaucàsia*.

c) Quan el prefix precedeix una locució, un sintagma o un mot que ja porta guionet: *manifestació anti-cascos blaus*, *al·legat anti-pena de mort*, *ex-conseller en cap*, *ex-directora general*, *ex-Unió Soviètica*, *l'ambient pre-Segona Guerra Mundial*, *manifestació pro-dret de vaga*, *pseudo-petita burgesia*, *vice-primer ministre*; *actitud anti-nord-americana*.

4.3.1.3. Cal distingir entre prefixos o usos prefixals (com *contra-*, *no-*, *quasi-*, *sobre-*, *sota-*, *sots-*, *ultra-*, etc.) i mots que són preposicions i adverbis: *medicina contraindicada* i *cursa contra rellotge* o *nedar contra corrent*; *els no-violents* i *la no acceptació de les bases* o *arma no reglamentària*, un *quasicontracte* i *la quasi totalitat de la gent*. També convé distingir-los dels mots que provenen de la lexicalització d'un prefix (*fer un extra*, *la meva ex*, *valorar els pros i els contres*, *una festa súper*).

Exclusivament com a recurs estilístic en contextos específics (científics, bàsicament), és admissible el truncament de tots els elements menys l'últim, amb

elisió de constituents, dels compostos formats a la manera culta i dels derivats per prefixació en les coordinacions del tipus *homonuclears* i *heteronuclears*, *preoperatori* i *postoperatori*, sempre que el primer constituent sigui un element tònic amb valor lèxic: *homo-* i *heteronuclears*, *pre-* i *postoperatori*.

Malgrat tot, la pràctica comunicativa pot donar lloc a mots o expressions no previstos per la normativa en què és admissible l'ús discrecional del guionet. Per exemple, per a evitar la confusió amb un altre mot homògraf (*pre-ocupació*, volent significar 'ocupació anterior', *pre-fixat* 'fixat anteriorment', *ex-portador*, *ex-pres*, *co-rector*) o per a evitar formes gràfiques detonants, especialment amb el prefix *ex-* (*ex-exiliat*, 'persona que ha deixat d'estar exiliada'; *ex-xa*, 'persona que ha deixat d'ésser xa de Pèrsia').

4.3.2. Els mots compostos

4.3.2.1. Els mots compostos generalment s'escriuen aglutinats, sense guionet, en els casos següents:

a) Compostos patrimonials, formats a partir de mots catalans: *bocamoll*, *camacurt*, *caragirat*, *celobert*, *cordur*, *cucafera*, *esquenadret*, *framenor*, *frontample*, *horabaixa*, *lletraferit*, *parenostre*, *pasdoble*, *pellroja*, *ratpenat*, *sostremort*, *terrinent*, *Aiguafreda*, *Aigüestortes*, *Castellbò*, *Penyagolosa*, *Puiggraciós*, *Torreblanca*, *Vilanova*; *bonaventura*, *curtcircuit*, *franc tirador*, *gentilhome*, *migdia*, *petitburgès*, *pocavergonya*, *totestiu*, *Bellaterra*, *Bellpuig*, *Bonrepòs*; *ballmanetes*, *bocamàniga*, *cavallbernat*, *compravenda*, *figaflor*, *filferro*, *llirijonc*, *perepunyetes*, *salpebre*, *Joandomènec*, *Calescoves*, *Castelliciutat*, *Masllorenç*, *Montlluís*, *Portbou*, *Portocristo*; *agredolç*, *blaugrana*, *sordmut*, *centpeus*, *cincnervis*, *milhomes*, *setciències*, *Cinctorres*, *Duesaigües*, *Setcases*; *cagadubtes*, *correbou*, *eixugamà*, *gratacel*, *llançamíssils*, *lligacama*, *marcapassos*, *parallamps*, *tallaungles*, *trencaclosques*, *Cantallops*, *Guardamar*, *Tastavins*; *aiguabatre*, *colltòrcer*, *ullprendre*; *a correquita*, *a cuítacorrens*, *alçaprem*, *batibull*, *giravolt*, *a matadegolla*, *picabaralla*, *sucamulla*, *vaivé*, *vistiplau*; *benintencionat*, *malcarat*, *nouvingut*, *adesiara*, *allioli*, *capicua*, *capipota*, *coliflor*, *a collibè*, *culdellàntia*, *fumaterra*, *maldecap* ('preocupació'), *maldulls*, *marededeu* ('imatge'), *milengrana*, *paiformatge*, *semprenflor*, *tuijò*, *usdefruit*, *vetesifils*, *Capdepera*, *Llardecans*, *Masdenverge*, *Riudecanyes*, *Ulldemolins*, *Valldemossa*, *Viladecavalls*; *arreveure*, *enhorabona*, *plusvàlua*, *nomoblidís*, *Miralcamp*.

b) Compostos a la manera culta, és a dir, mots construïts amb formes prefixades, acabades generalment en *-o* i de vegades en *-i*: *aeroport*, *anglosaxó*, *audiovisual*, *cardiovascular*, *catalanoaragonès*, *concavoconvex*, *cumulonimbus*, *electroxoc*, *espaciotemporal*, *fisicoquímic*, *gastroenteritis*, *grecollatí*, *hidroavió*, *historicoartístic*, *homosexual*, *labiodental*, *serbocroat*, *socioeconòmic*, *Hispanoamèrica*, *Indoxina*; *brevirostre*, *curvilini*, *estratigrafia*, *insecticida*, *lamel-libranqui*, *mortinatalitat*, *palmiforme*, *piscifactoria*, *planisferi*, *quadribarrat*, *tecnicisme*, *uxoricidi*, *viticultura*.

c) Manlleus adaptats: *agnusdei*, *aiguagim*, *cameràman*, *ciclocròs*, *colcrem*, *discjòquei*, *exlibris*, *gintònic*, *troleibús*, *vademècum*, *videocasset*, *Escaladei*.

4.3.2.2. En canvi, s'escriu un guionet en aquests casos:

a) En els cardinals i ordinals compostos, entre desena i unitat, i entre unitat i els mots *cents*, *centes* (o *centè -ena*): *vint-i-dos*, *quaranta-tres*, *noranta-u*, *dues-centes*, *tres-cents*, *nou-cents setanta-set*; *vint-i-dosè*, *quaranta-tresè*, *noranta-unè*, *tres-centè*, *tres-centens*; *el Cinc-cents*, *el Nou-cents*. Cal subratllar, però, que no duen guionet els derivats d'aquests mots, com *cinccentista*, *noucentisme*.

També s'escriuen amb guionets les expressions populars arcaiques *deu-cents* 'mil', *onze-cents* 'mil cent', *dotze-cents* 'mil dos-cents'..., *vint-cents* 'dos mil', etc.

b) En els compostos el primer component dels quals és un punt cardinal: *est-europeu*, *nord-americà*, *nord-est*, *sud-coreà*, *Sud-àfrica*. Però s'escriuen sense guionet els derivats d'aquests mots: *nordestejar*, *nordoestejar*.

c) En els compostos reduplicatius (és a dir, aquells en els quals es reitera l'element lèxic, el patró rítmic o el significat): *baliga-balaga*, *barrija-barreja*, *gori-gori*, *pica-pica*, *poti-poti*, *xep-a-xep*, *xiu-xiu*, *zig-zag*; *bitllo-bitllo*, *leri-leri*, *de nyigui-nyogui*, *pengim-penjam*, *xano-xano*, *escar d'en Dai-dai* (al terme de Campos). Cal destacar, en aquest grup, un bon nombre d'onomatopeies: *bub-bub*, *bum-bum*, *catric-catrac*, *cloc-cloc*, *fru-fru*, *ning-nang*, *nyigo-nyigo*, *piu-piu*, *rau-rau*, *ric-ric*, *tic-tac*, *xim-xim*, *xip-xap*. També s'escriuen amb guionet alguns mots que, per la seva estructura, s'hi poden comparar, com *tal-là-tal-lera* o *vou-verivou* ('cançó de bressol'), i alguns manlleus com *ai-ai*, *beri-beri*, *dic-dic*, *ilang-ilang*, *io-io*, *pai-pai*, *ping-pong*, *tse-tse*, *txa-txa-txa*, *vis-a-vis*. En canvi, s'escriuen aglutinats alguns mots de creació onomatopeica o expressiva que, generalment, tenen un significat més concret, com *cucut*, *puput*, *frifrit*, *marrameu*, *quiquiriquic*, *taral-livot*, *tururut*, *corimori*, *clocpiu*, *napbuf*, *ratbuf*, i del llenguatge infantil, com *bobò*, *cocou*, *oioi*, *tatà*, *titit*. També s'escriuen aglutinats els derivats de tots aquests compostos: *pingponguista*, *zigzaguejar*.

d) En els compostos patrimonials en què el primer component (o, eventualment, el segon) acaba en vocal i el segon (o, eventualment, el tercer) comença en *r-*, *s-* o *x-*: *barba-serrat*, *cama-sec*, *cara-rodó*, *penya-segat*, *Barbarossa*, *Riba-roja*, *Vila-real*, *Vila-seca*; *nou-ric*, *poca-solta*; *aigua-sal*, *bleda-rave*, *malva-rosa*, *de soca-rel*, *Coma-ruga*, *Palau-solità*, *Porto-salè*, *Vila-rubí*, *Torreviva*; *busca-raons*, *cala-xarxes*, *compta-revolucions*, *esclata-sang*, *escuraxemeneies*, *espanta-sogres*, *gira-sol*, *para-xocs*, *penja-robres*, *toca-son*, *Cantarrana*, *Roda-soques*; *cul-de-sac*, *Mar-i-sol*, *Vall-de-roures*; *adeu-siau*, *qui-sap-lo*, *Guarda-si-venes* (vegeu, però, § 4.3c). També s'escriu guionet en els derivats d'aquests mots: *poca-soltada*, *vall-de-rourà*, *vila-realenc*.

e) En els compostos patrimonials en què l'aglutinació desfiguraria la fesomia dels components o en dificultaria o alteraria la lectura, a causa de les lletres concurrents: *cor-robot*, *Mont-roig*, *Vall-llobrega*; *alt-alemany*, *baix-empordanès* (amb les formes prefixades *alt-* i *baix-*, per a evitar la sensibilització de la *t* en alguns parlars i la pronúncia sorda [ʃ] davant vocal, respectivament; però el guionet és innecessari davant consonant: *alnavarrès*, *baixllatí*), *mal-llevat*, *Belllloc*; *llorer-cirer*, *Font-romeu*, *Pont-xetmar*, *Puig-aguilars*, *Puig-oriol*, *Puig-reig*, *Sant-romà*; *blanc-i-blau*, *caps-i-puntes*, *cinc-en-rama*, *plats-i-olles*, *Puig-l'agulla*, *Sala-d'heures*; *abans-d'ahir*, *com-s'ha-fet* ('reportatge sobre l'elaboració d'una pel·lícula'); *d'arrapa-i-fuig*, *mira'm-i-no-em-toquis* ('persona

o cosa molt delicada'), *déu-vos-guard* ('salutació'), *Faig-i-branca* (serra del Ripollès), *Hi-era-de-massa* (coll del Ripollès). Notem especialment alguns compostos nominal formats per dues bases verbals de sentits oposats i coordinades mitjançant la conjunció *i*: *estira-i-arrossa*, *entra-i-surt*, *can penja-i-despenja*, *puja-i-baixa* (però *vaivé*).

Aquest fenomen també afecta alguns compostos a la manera culta propis dels llenguatges d'especialitat, com *histero-ooforectomia* o *salpingo-ootectomia*, en què hi ha concurrència de tres *o*: la *-o* final del primer component amb la forma prefixada *oo-* 'ou' del segon component.

f) En compostos que són manlleus no adaptats, si en la llengua d'origen ja duen guionet o bé s'escriuen amb els elements separats: *action-painting*, *art-déco*, *au-pair*, *best-seller*, *bloody-mary*, *chaise-longue*, *chill-out*, *dalai-lama*, *déjà-vu*, *foie-gras*, *hat-trick*, *jet-lag*, *marron-glacé*, *music-hall*, *plum-cake*, *prêt-à-porter*, *rhythm-and-blues*, *rock-and-roll*, *trompe-l'oeil*, *tutti-frutti*, *walkie-talkie*. En canvi, s'escriuen sense guionet les expressions llatines, pròpies, especialment, del llenguatge acadèmic, religiós i jurídic: *alter ego*, *delirium tremens*, *honoris causa*, *horror vacui*, *pater familias*, *rara avis*, *statu quo*; *a priori*, *ad hominem*, *de facto*, *ex cathedra*, *in vitro*, *per capita*, *sine qua non*, *sui generis*; *grosso modo* (no **a grosso modo*), *ipso facto*, *motu proprio* (no **de motu proprio* ni **motu propio*), *stricto sensu* (no **strictu senso*). També s'escriuran sense guionet les expressions procedents d'altres llengües que en català funcionen com a locucions adverbials o adjectivals, especialment les començades per partícules: *a cappella*, *off the record*.

Si el manlleu no adaptat s'escriu amb els elements aglutinats, aquesta grafia es respecta en català: *bypass*, *cowboy*, *copyright*, *fengshui*, *leitmotiv*, *mahjong*, *mezzosoprano*, *östopolitik*, *playback*, *skinhead*, *striptease*, *topless*.

Certs manlleus nominals, procedents especialment de llengües romàniques i que són sintagmes descriptius en la llengua d'origen, mantenen el seu caràcter sintagmàtic: *bel canto*, *bossa nova*, *cante jondo*, *commedia dell'arte*, *dolce stil nuovo*, *femme fatale*, *kale borroka*. Ocorre el mateix en els noms que provenen de la lexicalització d'un nom propi compost: *peroximenes* ('varietat de cep'), *sarah bernhardt* ('sara'). Els derivats dels casos anteriors, però, s'escriuen aglutinats quan presenten sufixos catalans: *belcantisme*, *estilnovista*.

g) En els compostos en què l'element de l'esquerra duu accent gràfic: *camí-raler*, *mà-llarg*, *pèl-blanc*; *ciència-ficció*, *cotó-en-pèl*; *pèl-mudar*; *més-dient*, *el més-enllà* 'allò que espera a l'ànima després de la mort', *al després-dinar*; *dellà-ahir*, *després-ahir*, *després-anit*, *després-demà*, *enllà-ahir*; *déu-n'hi-do* (i *déu-n'hi-doret*). En canvi, s'escriuen aglutinats alguns compostos antics que ja tenen una tradició consolidada amb aquesta grafia, com *adesiara*, *quefer*, *queviure*, *usdefruit*.

h) En els termes d'especialitat compostos en què l'element de l'esquerra és un símbol (lletra, xifra, etc.) i en aquells en què el segon element és un número: *2,4,6-trinitrofenol*, *α -naftol*, *e-mail*, *p-aminoazobenzè*, *pH-metre*; *goma-2*.

Convé notar que, en els mots pertanyents a determinats llenguatges d'especialitat, la grafia obeeix a normes i convencions específiques d'àmbit internacional.

i) En compostos de noms propis com *Francina-Aina*, *Josep-Lluís*, *Maria-Antònia*; *Rosselló-Pòrcel*, *Salvat-Papasseit*; *Àustria-Hongria*, *Catalunya-Aragó*,

Castella-la Manxa, Emília-Romanya; comptador de Geiger-Müller, llei de Boyle-Mariotte.

Els dos components d'un prenom compost poden unir-se gràficament amb un guionet, especialment si es vol evitar la confusió del darrer component amb el primer cognom: *Josep-Lluís Andreu, Maria-Rosa Montserrat*. Quant als cognoms, a més de la juxtaposició senzilla dels dos cognoms, la unió entre el primer cognom i el segon es pot expressar convencionalment mitjançant la conjunció *i* (*Francesc Pi i Margall, Josep Puig i Cadafalch, Josep Torras i Bages*), recurs especialment útil entre cognoms compostos o quan hi pot haver confusió entre prenom i cognoms (*Daniel Pi de la Serra i Bas, Enric Prat de la Riba i Sarrà; Ramon d'Alòs-Moner i de Dou, Maria Mas i Pi-Sunyer*). També és possible la unió de tots dos cognoms amb un guionet: *Bartomeu Rosselló-Pòrcel, Joan Salvat-Papasseit*.

Cal remarcar que en els noms dels municipis formats pels noms de dos o més nuclis no s'ha d'emprar el guionet per a coordinar-ne els components, sinó la conjunció *i*: *Bonrepòs i Mirambell, Castell i Platja d'Aro, Castellbell i el Vilar, el Figueró i Montmany, Gimènells i el Pla de la Font, Josa i Tuixén, Prats de Molló i la Presta, Rossinyol i Coforb, Vilanova i la Geltrú; Saus, Camallera i Llampies*.

j) En compostos en què un dels components ja porta guionet: *rumb est-nord-est, tractat anglo-nord-americà*.

k) També se sol escriure un guionet entre els components de sintagmes formats per dos noms juxtaposats que complementen un altre nom, com *diccionari Alcover-Moll, vol Barcelona-València, diccionari català-castellà, relació causa-efecte, xarxa client-servidor, diferències nord-sud, relació qualitat-preu, missil terra-aire*. Aquests sintagmes es mantenen morfològicament invariables i els components presenten relacions anàlogues a les de compostos com *centredreta, compravenda* o *salpebre*.

En els casos no lexicalitzats, és a dir, quan el compost no correspon a un concepte unitari, és admissible l'ús del guionet en els compostos a la manera culta formats per dos o més adjectius que, llevat del darrer, prenen la terminació *-o*, quan es vol remarcar la independència dels conceptes expressats per cada constituent: *Els països hispanoamericans* ('d'Hispanoamèrica') *esmentats al tractat hispano-americà* ('entre Espanya i Amèrica'); *un recull de composicions èpico-lírico-dramàtiques; l'àmbit catalano-valenciano-balear; la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC*.

4.3.3. Les locucions i els sintagmes lliures

4.3.3.1. Formalment, els mots compostos contrasten amb les locucions (*blat de moro* 'planta', *fines herbes* 'herbes aromàtiques', *mal de cap*, 'cefalàlgia') i amb els sintagmes lliures que tenen un significat composicional (*bon temps, cafè amb llet, ferro vell, mal humor*), constituïts per components que s'escriuen separats per espais. Els compostos presenten flexió a la dreta, és a dir, els morfemes flexius que expressen els trets de gènere, nombre, temps verbal, etc., es veuen afectats només en el segment final (*maldecap* 'preocupació', pl. *maldecaps*; *coliflor*, pl. *coliflors*; *ratapinyada*, pl. *ratapinyades*; *sordmut*, fem. *sordmuda*; *giravoltar*, present d'indicatiu 1 *giravolto*, 2 *giravoltes*, 4 *giravoltem*, etc.), i aquesta cohesió morfològica dels components justifica l'aglutinació gràfica en l'escriptura dels compostos. En canvi, les locucions presenten la flexió pròpia dels sintagmes lliures:

a) En les formades per un nom i un adjectiu o bé per dos noms o dos verbs coordinats, flexionen tots dos components: *aigua beneïta, argent viu, baix relleu, bernat pescaire, camí ral, clau anglesa, cel ras, compte corrent, cotó fluix, gall dindi, gata maula, guàrdia civil, medi ambient, pega dolça, porc senglar; lliure canvi, quinta essència; caça bombarder, comte rei (fem. comtessa reina), cosí germà (fem. cosina germana), goma resina, paga i senyal (pl. pagues i senyals); nedar i guardar la roba, teixir i desteixir, voler i doler.*

Alguns casos presenten alguna particularitat, com *punt i coma*, que, malgrat tenir forma coordinada, fa el plural *punts i coma*, amb la marca de plural només en el primer element.

b) En les locucions d'estructura subordinant formades per un nom i un nom en aposició o bé un complement del nom, flexiona només el primer component: *bergantí goleta, cafè concert, camió cisterna, decret llei, escola bressol, gos llop, moble bar, vagó restaurant, arc de Sant Martí, alè de bou, blanc d'Espanya, blat de moro, braç de gitano, calaix de sastre, carn d'olla, esperit de vi, flor de lis, mosso d'esquadra (fem. mossa d'esquadra), punt d'honor, ull de poll.* Anàlogament: *alto el foc (pl. altos el foc).*

Aquesta autonomia morfològica dels components de les locucions es correspon amb llur independència gràfica. El quadre 37 mostra els comportaments morfològics distints de compostos i locucions.

QUADRE 37
Compostos i locucions

Compostos	Locucions
ratapinyada (pl. ratapinyades)	bernat pescaire (pl. bernats pescaires)
terratinent (pl. terratinents)	guàrdia civil (pl. guàrdies civils)
pasdoble (pl. pasdobles)	camí ral (pl. camins rals)
curtcircuit (pl. curtcircuits)	baix relleu (pl. baixos relleus)
compravenda (pl. compravendes)	cafè concert (pl. cafès concert)
	decret llei (pl. decrets llei)
	comte rei (pl. comtes reis; fem. comtessa reina)
llirijonc (pl. llirijoncs)	cosí germà (pl. cosins germans; fem. cosina germana)
coliflor (pl. coliflors)	paga i senyal (pl. pagues i senyals)
vetesifils, plats-i-olles	alts i baixos
maldecap 'preocupació' (pl. maldecaps)	mal de cap 'cefalàlgia' (pl. mals de cap)
usdefruit (pl. usdefruits)	mosso d'esquadra (fem. mossa d'esquadra)
	alto el foc (pl. altos el foc)
giravoltar (pres. ind. 1 giravolto, 2 giravoltes, 4 giravoltem...)	voler i doler (pres. ind. 2 vols i dols, 3 vol i dol, 6 volen i dolen...)

En els compostos i locucions incomputables o invariables sol ésser la relació de significat entre els seus components la que indica generalment la grafia. Per exemple, s'escriu *maldulls* ('planta') i *vetesifils* ('comerciant'), amb significat no composicional, mentre que s'escriu *alts i baixos* ('desigualtats en alçària, pujades i baixades') i *finès herbes* ('herbes aromàtiques'), amb significat composicional.

En alguns casos, una locució o un sintagma formats segons les regles sintàctiques ordinàries poden originar un substantiu o un adjectiu la flexió dels quals justifica la condició de compostos i, per tant, una grafia aglutinada. Per exemple, *Cobrar un acompte de cent euros* (cf. *Cobrar cent euros a compte*), *Fer un apart amb algú* (cf. *Dir-li una cosa a part*), *Van capalts* (cf. *Van amb el cap alt*), *unes contrarellotges* (cf. *unes curses contra rellotge*), *un déu-vos-guard molt afectuós* (cf. *Déu vos guard!*), *Donar l'enhorabona a algú* (cf. *En hora bona has vingut!*), *la marededeu del pessebre* (cf. *la mare de Déu*), *Aquesta noia és una mira'm-i-no-em-toquis* (cf. *És una noia de mira'm i no em toquis*), *Són uns poca-soltes o una comèdia poca-solta* (cf. *Tenir algú, o una comèdia, poca solta*), etc.

4.3.3.2. A diferència dels topònims compostos (§ 4.3.2.1a), escrits tradicionalment amb grafia aglutinada, els topònims que presenten la forma d'una locució o d'un sintagma se solen escriure separats: *Aigua Xelida*, *Pallars Sobirà*, *Tavernes Blanques*, *Costa Rica*, *Orient Mitjà*, *Pirineus Orientals* (departament), *Unió Soviètica*; *Baix Empordà*, *Gran Bretanya*, *Nova Zelanda*; *Canet lo Roig*, *Erill la Vall*. S'escriuen separats especialment quan van precedits d'article: *les Borges Blanques*, *l'Espluga Calba*, *la Noguera Ribagorçana*, *la Vila Joiosa* (però *el Masnou*, *el Masroig*, *el Poblenou*). Els que contenen preposició també se separen en la major part dels casos, com *Alcalà de Xivert*, *Arenys de Munt*, *Ares del Maestrat*, *Castell d'Aro*, *la Font de la Figuera*, *Mas de Barberans*, *Molins de Rei*, *el Pas de la Casa*, *Prat de Comte*, *Ribes de Freser*, *la Seu d'Urgell*, *la Tor de Querol*, *Vilar de Canes*; vegeu, però, el § 4.3.2.1a, sobre l'escriptura aglutinada dels compostos, i els §§ 4.3.2.2d i 4.3.2.2e, sobre l'ús del guionet en compostos patrimonials. També se separen els elements dels hagiopònims: *Sant Antoni*, *Sant Martí Sarroca*, *Sant Sadurní d'Osormort*, *Sant Vicent del Raspeig*, *Santa Margalida*, *Santa Coloma de Gramenet*, *Santa Maria del Camí*, *Santes Creus* (però *Santpedor*, *Sentmenat*).

Cal remarcar que s'escriuen amb minúscula les partícules *en* i *na* que formen part de determinats topònims i no sempre són interpretables com a article personal: *Callosa d'en Sarrià*, *Castellar de n'Hug*, *es Coll d'en Rabassa* (barri de Palma), *els Omells de na Gaia*, *la Serra d'en Galceran*, *la Vall d'en Bas*.

Les mateixes regles són vàlides en el cas dels prenom i dels cognoms: *Joan Baptista*, *Maria Auxiliadora*; *Joan Lluís*, *Joan Miquel*, *Josep Maria*, *Miquel Àngel*, *Maria Rosa*; *Francesc de Borja*, *Maria del Carme*, *Maria del Mar*; *Pi de la Serra*, *Prat de la Riba*. En els cognoms, però, són freqüents les grafies aglutinades: *Campderròs*, *Capdevila*, *Prat-de-saba*, *Prat-sobre-roca*, *Puigseslloses*, *Valldeperes*, *Viladelprat*, *Santaaulària*, *Santamaria*, *Santcliment*, *Santesmasses*.

4.3.3.3. Els derivats de les locucions i dels sintagmes lliures s'escriuen aglutinats: *aiguabeneitera*, *blatdemorar*, *comptecorrentista*, *deumil-lèsim*, *flordelísat*, *gatamoixeria*, *lliurecanvisme*, *mediambiental*, *quintaessenciar*; *ferroveller*, *malhumorat*, *maltempsada*, *menfotisme*, *percentatge*, *robavellaire*; anàlogament, *santabàrbara* ('indret d'una nau on es guarda la pólvora'), *santbernat* ('gos'); *ausiasmarquià* (del poeta *Ausiàs Marc*), *estatunidenc* (dels *Estats Units d'Amèrica*), *hongkonguès* (de *Hong Kong*), *jocfloralesc* (dels *Jocs Florals*), *miquelangelesc* (de l'artista renaixentista italià *Miquel Àngel*), *novaiorquès* (de *Nova York*), *opusdeista* (de l'*Opus Dei*), *ratpenatisme*, *santboià*,

santjoanista, santmiquelada. En canvi, s'escriu un guionet en els derivats en què el primer component (o, eventualment, el segon) acaba en vocal i el segon (o, eventualment, el tercer) comença en *r-*, *s-* o *x-*, i també en aquells en què l'aglutinació dificultaria o alteraria la lectura a causa de les lletres concurrents: *camí-raler* (de *camí ral*), *cap-rossenc* (de *cap ros*), *costa-riqueny* (de *Costa Rica*), *primo-riverista* (de *Primo de Rivera*), *sant-rafelí* (de *Sant Rafel del Riu*), *aigua-santera* (de *aigua santa*; mot alguerès, 'pica de l'aigua beneita').

(p. 86-94)